
ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА

УДК 37.035.5:811.161.2

DOI 10.31654/2663-4902-2021-PP-3-74-82

Гордієнко О. А.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти та культури фахової мови
Житомирського державного університету імені Івана Франка
yelenagord110@gmail.com
orcid.org/0000-003-3384-3656

**СИТУАТИВНІ ВПРАВИ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Статтю присвячено актуальним питанням навчально-виховних завдань занять з української мови для студентів вищів. Питання становлення громадянської самосвідомості та високої духовності особистості є вкрай актуальним. Неабияке значення для реалізації професійної діяльності, для вирішення організаційних питань має загальнокультурна компетенція, яка базується на загальнолюдських цінностях. Ця компетенція формується на заняттях з освітніх компонентів гуманітарного спрямування, серед яких провідна роль належить мовним дисциплінам. Значення рідної мови важко переоцінити, вона є унікальним засобом виховання людини, формування її ціннісних орієнтацій. Ефективним засобом розвитку мовлення та мислення здобувачів вищої освіти може стати використання ситуативних вправ. Мета статті – висвітлити основні питання використання ситуативних вправ як засобу формування ціннісних орієнтацій особистості здобувача вищої освіти на заняттях з української мови за професійним спрямуванням. У статті порушено питання про використання ситуативних вправ на заняттях з української мови за професійним спрямуванням. З'ясовано роль ситуативних вправ у формуванні мовно-комунікативної компетентності особистості здобувача освіти та формування її ціннісних орієнтацій. Розглянуто поняття «мовленнєва ситуація», «ситуативна вправа». Схарактеризовано методичку, функціональні особливості та наведено приклади використання ситуативних вправ на заняттях. Результати дослідження показали, що заняття з використанням ситуативних вправ сприяють формуванню особистості студента, її ціннісних орієнтирів, покращенню комунікативних якостей мовлення, підвищенню загальної культури, формуванню моральних чинників, небайдужості до історії та мови рідного народу. Визначено наукову новизну та практичну значущість дослідження: науково обґрунтовано методичні засади використання ситуативних вправ на заняттях з української мови за професійним спрямуванням; розроблено й перевірено методичку використання таких вправ під час роботи над мовним матеріалом, проведено перевірку запропонованої методички, яка сприяє свідомому засвоєнню студентами навчального матеріалу, може бути впроваджена в навчально-виховний процес, використана для вдосконалення програм і підручників. Також окреслено перспективи подальших досліджень в означеній галузі.

***Ключові слова:** українська мова за професійним спрямуванням, ціннісні орієнтації, здобувач вищої освіти, мовні норми, культура мовлення, комунікативні якості, ситуативні вправи, розвиток мислення й мовлення, ситуації спілкування.*

Постановка проблеми. Проблема якісної вищої освіти в Україні як європейській державі тісно пов'язана з нелегкими кроками в переоцінці світоглядних цінностей, яка є неодмінною ознакою процесу демократизації в суспільстві. Питання становлення громадянської самосвідомості та високої духовності особистості є вкрай актуальним у наш складний час, особливо в аспекті тих політичних та економічних реформ, які відбуваються в Україні XXI століття. І заклади вищої освіти покликані вирішити ці складні проблеми, адже саме тут виховується високодуховна українська інтелігенція, навчаються майбутні фахівці різних галузей науки, освіти, виробництва, які сприятимуть прогресу та розвитку держави, здатні до креативного мислення, прийняття самостійних рішень у різних сферах життєдіяльності, готові самовіддано працювати заради добробуту своєї родини та країни. Загальновідомо, що першочергову роль у набутті фахових компетенцій відіграють спеціальні знання, уміння та навички, які здобуваються під час опанування професійно спрямованих освітніх компонент у процесі слухання лекцій, на практичних, семінарських та лабораторних заняттях, участі в технологічних проєктах під час практик, виконання курсових і дипломних досліджень. Водночас для реалізації професійної діяльності, для вирішення організаційних питань неабияку роль відіграє загальнокультурна компетенція, яка базується на загальнолюдських цінностях, що складають основу духовності та моралі. Ця компетенція формується на заняттях з освітніх компонент гуманітарного спрямування, серед яких провідна роль належить мовним дисциплінам. Саме вони зосереджують увагу здобувачів освіти на взаємодії з іншими членами суспільства, налагодження контактів і розвитку співробітництва. Мова – могутній засіб комунікації, психічних і пізнавальних процесів, передачі знань і досвіду, а отже, засіб формування компетенцій та ціннісних орієнтацій особистості здобувача освіти. Добре знання мови та високий рівень культури мовлення свідчить про розвинене мислення, сформовану комунікативну компетентність та високий рівень загальної культури людини. В суспільстві мова виступає складовою самовираження нації, її культури, розвитку інтелектуального потенціалу. Як основний засіб спілкування мова виступає дієвим механізмом усебічного впливу на особистість, вона також є унікальним засобом виховання людини, формування її ціннісних орієнтацій.

Система ціннісних орієнтацій виражає ставлення людини до соціальної дійсності і визначає мотивацію її поведінки, тому істотно впливає на всі сторони її діяльності. Це складний соціально-психологічний феномен, що характеризує спрямованість і зміст активності особи, визначає загальний підхід людини до світу, до себе, надаючи сенс і напрям особистим позиціям, поведінці, вчинкам. Система ціннісних орієнтацій має багаторівневу структуру. Як елемент структури особистості, ціннісні орієнтації характеризують внутрішню готовність до здійснення певної діяльності з задоволення потреб і інтересів, указують на спрямованість її поведінки. Оскільки набір цінностей, які засвоює індивід у процесі соціалізації, йому «транслює» саме суспільство, дослідження засобів формування ціннісних орієнтацій молоді виявляється особливо актуальною проблемою.

Теоретичне обґрунтування проблеми. До вивчення поняття «цінність» та «ціннісні орієнтації» вчені звернулися ще в ХХ ст. Соціологи розглядали його як соціальну настанову, що регулює поведінку індивіда. Згодом до вивчення цінностей долучилися дослідники з інших галузей знання: філософії, психології, педагогіки, політології, соціальної психології. Це питання не залишилося без уваги у працях вітчизняних науковців, серед яких В. Андрущенко, Л. Божович, Л. Виготський, М. Головатий, Г. Дубчак, В. Козаков, О. Леонтьєв, М. Пірен, С. Рубінштейн, М. Савчин, В. Тугарінов, П. Таланчук, В. Хмелько, Я. Щепанський, В. Ядов та інші. Роль і вплив цінностей та ціннісних орієнтацій на становлення особистості розкрито в працях Є. Барбіної, В. Вербець, В. Гриньової, В. Леонтьєва, С. Рубінштейна, І. Зязюна, Л. Хомич, Є. Шиянова тощо. Серед зарубіжних науковців працювали над дослідженнями в означеній галузі І. Бех, Р. Дарендорф, Т. Парсонс, П. Сорокін, Д. Узнадзе, І. Кон, А. Ребер, М. Рокич та ін.

Важливі питання формування особистості й становлення нації мовними засобами досліджували в своїх працях Г. Ващенко, М. Грушевський, І. Огієнко, К. Ушинський, Г. Сковорода, В. Сухомлинський. Ідеї загальнонаціонального значення мови

розвинули сучасні науковці Л. Ершова, Л. Масенко, Л. Плотникова. Заслужують на увагу праці дослідників загальнокультурної компетенції особистості К.Кучиної, О. Столяренко. У галузі національно-патріотичного виховання важливими є доробки відомих сучасних учених О. Вишневського, М. Євтуха, В. Кузя, Ю. Руденка, П. Селігея З. Сергійчук, Б. Ступарика. Науковці О. Абрамчук, Т. Гриценко, Т. Іванець, В. Кульчицький дослідили вплив засобів рідної мови на процес усебічного розвитку особистості.

Для нашого дослідження важливим є визначення поняття ціннісних орієнтацій. К. Кучина визначає їх як «структурні компоненти особистості, які є вихідними утвореннями для визначення мети активності і можуть бути подані як системи духовно-моральної саморегуляції особистості» [5]. Дослідниця підкреслює, що в періоди суспільних трансформацій сприяння розвитку моральності, керування становленням ціннісних орієнтацій стає найактуальнішим завданням.

Ефективним засобом виховання особистості, підвищення загальної культури, формування ціннісних орієнтирів, моральних чинників, небайдужості до історії та мови рідного народу може виступити використання ситуативних вправ. Крім того, заняття з використанням ситуативних вправ сприяють опануванню мовних норм, роботі над мовними одиницями, текстом, розвитку мовлення та мислення. Окремим аспектам використання ситуативних завдань присвячені праці багатьох вітчизняних лінгводидактів, зокрема Н. Голуб, Л. Глазової, О. Горошкіної, Т. Донченко, С. Омельчука, Л. Шевцової, Г. Шелехової. Учені розглядають ситуативні вправи і завдання як засіб формування вмінь та навичок монологічного і діалогічного мовлення, визначають їх дидактичну сутність, місце в системі завдань уроку мови, методику використання в основній школі, проте й досі залишаються недостатньо висвітленими питання саме можливостей використання ситуативних вправ у закладах вищої освіти.

Зважаючи на це, **метою статті** є висвітлити основні питання використання ситуативних вправ як засобу формування ціннісних орієнтацій особистості здобувача вищої освіти на заняттях з української мови за професійним спрямуванням.

Методологія та методи. За останні десятиріччя як у нашій країні, так і за кордоном проблема цінностей і ціннісних орієнтацій особистості набула особливої актуальності. Адже не можуть не турбувати згубні явища сьогодення, що виявляються в руйнуванні цінностей, у втраті моральних орієнтирів молоді, виникненні й поширенні таких негативних проявів, як агресивність, байдужість, жорстокість, наркоманія, мовленнєва деградація. Поняття ціннісних орієнтацій є об'єктом дослідження багатьох наук, зокрема філософії, психології, соціології, що говорить про їхню складність та багатоплановість.

Поняття «цінність» широко використовується у філософській та іншій спеціальній літературі для вказівки на людське, соціальне і культурне значення певних явищ дійсності. Ціннісні орієнтації – це сукупність ієрархічно пов'язаних між собою цінностей, яка визначає для людини спрямованість її життєдіяльності.

Ціннісні орієнтації розглядаються більшістю учених як один із компонентів, що входить до структури особистості. Це складне утворення, що вбирає в себе різноманітні форми взаємодії суспільного та індивідуального, різні форми усвідомлення особистістю навколишнього, свого минулого, теперішнього і майбутнього, а також сутності власного «Я». Наявність сформованої системи ціннісних орієнтацій забезпечує гармонію внутрішнього світу людини, сприяє систематизації її знань, стереотипів поведінки та самоствердженню особистості, реалізації соціальних очікувань [3, с. 79–83].

Джерелом формування ціннісних орієнтацій виступає сенсожиттєва активність особистості, що визначає її орієнтацію у процесі діяльності на досягнення конкретних цілей. За визначенням більшості учених, це важливі елементи внутрішньої структури особистості, закріплені життєвим досвідом індивіда й усією сукупністю його переживань. Вони відокремлюють важливе для певної людини від несуттєвого [2, с. 162].

Л. Савченко вказує на фактори, що впливають на формування ціннісних орієнтацій: ідеологічні установки, якості особистості, життєві цілі, релігійні переконання, матеріальне забезпечення тощо [8, с. 39].

Найважливіше місце у цьому процесі належить спілкуванню: «Наймогутнішим засобом виховання є спілкування, взаємодія з іншими. Для індивіда воно є

надзвичайно важливою потребою. Оскільки людина – істота суспільна, то її сутність реалізується і розвивається лише у громадській діяльності, основу будь-якого її виду становить спілкування з іншими» [10, с. 46]. Поняття «мова» і «нація» тісно взаємопов'язані, і одне не може існувати без іншого. Л. Масенко наголошує: «Кожен етнос, щоб збудувати повноцінну державу, має утвердити в довіклі оптимально вигідний для себе образ, що створюється через утвердження своїх етнічних цінностей – мови, традицій, історії, міфів, культу героїв» [6, с. 41–42].

Виявленням небайдужого ставлення до мови є мовна свідомість, яку П. Селігей трактує як таку, що «обіймає знання, почуття, оцінки й настанови щодо мови та мовної дійсності» [9, с. 13]. Мовна свідомість передбачає мовні знання (уявлення про мову, її нормативно-граматичні закономірності); мовні почуття (емоційні реакції щодо мови: цікавість і байдужість, повага й зневага, любов і відраза, гордість за рідну мову, обурення у випадку утисків мови, відчуття відповідальності за долю мови тощо); мовні оцінки (судження про стан і статус мови, шляхи її розвитку, правильну або неправильну мовну поведінку, оцінку засобів, які перебувають поза нормою); мовні настанови (бажання чи небажання вживати або опановувати мову, вдосконалювати свої знання, культуру мовлення, дбати про розвиток мови, розширювати сферу її застосування) [9, с. 15–18].

Велику роль формування рідномовної компетенції задля громадського самоутвердження й самовизначення особистості відзначає В. Кульчицький: «Завдяки знанню мови усвідомлюється зв'язок з традиціями свого народу, глибшає розуміння історії рідного краю, розкривається зміст духовної культури соціуму» [4, с. 69]. Погоджуємося з думкою, що культура мовлення всього нашого суспільства і культура мовлення студентів зокрема – показник стану їх моральності, духовності, культури взагалі [2, с. 167].

Викликають занепокоєння такі ознаки низької культури мовлення студентів, як суржик, слова-паразити, сленг, надмірне захоплення запозиченнями, недостатній словниковий запас і навіть вульгарщина. Подоланню негативних чинників мовлення сприяють заняття з української мови, консультаційна та індивідуальна робота. Усвідомленню студентами багатства і краси мови допомагає виконання творчих робіт, проведення студентських конференцій, вікторин, турнірів, свят, присвячених проблемам культури мови, лексичного і фразеологічного багатства рідної мови, проблемам професійного спілкування. Спонукає до контролю мовної поведінки виявлення огрехів мовлення в однокласників, укладання міні-словничків типових мовних помилок. Також ефективним засобом формування мовного чуття є виконання різноманітних завдань та вправ, спрямованих на виправлення мовних недоліків: русизмів, тавтології, порожніх слів, неточностей у використанні синонімів, паронімів, запозичених назв, неправильного перекладу, порушення логічної послідовності викладу.

Важливо підготувати комунікантів, спроможних спілкуватися в різних життєвих ситуаціях, а також формування таких мовленнєво-комунікативних умінь, як уміння формувати задум майбутнього висловлювання, використовувати зібраний для цього матеріал, планувати висловлювання, уміння користуватися різними стилями й типами мовлення відповідно до задуму, добирати мовні засоби з урахуванням усіх компонентів мовленнєвої ситуації. Система роботи повинна містити вправи і завдання, розраховані на постійне залучення студентів до активних форм спілкування, сприяти розвитку їхньої мовленнєвої компетентності.

Вибір **методології** є аспектом будь-якого наукового дослідження. Підготовка висококваліфікованих, професійно орієнтованих, компетентних спеціалістів здійснюється на методологічній основі, що дає можливість обґрунтувати постановку проблеми, відбір методів та способів вирішення проблеми. У нашому дослідженні використовувалися **методи теоретичні** (аналіз і синтез психолого-педагогічних, мовознавчих і методичних праць з досліджуваної проблеми; метод теоретичного прогнозування для визначення об'єкта, предмета, мети, гіпотези і завдань дослідження; узагальнення педагогічного досвіду); **методи емпіричні** (бесіди з викладачами і студентами; аналіз занять, усних відповідей і письмових робіт здобувачів освіти, бесіди і анкетування студентів, педагогічний експеримент, статистична обробка результатів перевірки).

Подальша робота з удосконалення мовлення студентів, необхідність якої гостро відчувається, можлива, на наш погляд, за умови глибокого і послідовного розуміння специфіки мовлення як особливого виду діяльності. Маємо враховувати важливі положення психолінгвістики як особливої галузі науки. По-перше, як і будь-який інший вид діяльності, мовлення може бути успішним, якщо спрямоване на досягнення певних цілей, які добре обмірковані мовцем. По-друге, мовлення є засобом спілкування та пізнання, тому має цінність тільки в них. По-третє, мовлення завжди спрямоване до певного адресата, без якого воно не може відбутися. Тому успіх мовного акту залежить також від того, наскільки мовець враховує особливості свого адресата. Отже, цілі спілкування та адресат мовлення є важливими умовами, які визначають характер мовної діяльності та цінність мовного продукту. До таких умов відносимо також тему і основну думку висловлювання, місце спілкування, певні обмеження у часі для спілкування та відповідний цьому обсяг висловлювання. Сукупність усіх перерахованих умов, що визначають мовлення, складає ситуацію спілкування, або мовленнєву ситуацію. Якщо мовець не вміє враховувати ситуацію спілкування, продуктивність його мовленнєвої діяльності знижується. Саме тому підвищення рівня мовленнєвої культури молодого покоління неможливе без формування в кожного студента не тільки вміння, але й звички, перш ніж заговорити або щось написати, продумати: з якою метою, кому, про що, що, де і наскільки тривало він буде говорити або писати. Аналізуючи процес продукування мовлення, психологи виділяють чотири фази створення висловлювання: 1) орієнтування в ситуації спілкування; 2) планування змісту майбутнього висловлювання; 3) реалізація задуму у зовнішньому мовленні; 4) контроль результатів. Наголосимо, що не можна оминати хоча б одну з перерахованих фаз, адже в такому разі мовна діяльність не буде успішною, тому важливими є вміння, які забезпечують усі чотири фази висловлювання. Розглянемо мовні уміння відповідно до кожної фази створення висловлювання.

Перша фаза (орієнтування в ситуації висловлювання): вміння обмірковувати та добре уявити ситуацію спілкування – мету мовлення, тему та основну думку висловлювання, адресата, обсяг висловлювання, тобто сформулювати задум майбутнього мовленнєвого твору.

Друга фаза (планування змісту висловлювання) – уміння відповідно з задумом збирати матеріал для висловлювання, використовуючи різні джерела інформації (особистий досвід, повідомлення інших людей, наукові та публіцистичні матеріали, твори мистецтва, зокрема й художньої літератури, радіо- та телепередачі, інтернет-джерела), систематизувати його, складати план майбутнього висловлювання з орієнтацією на задум.

Третя фаза (реалізація задуму у зовнішньому мовленні): уміння у відповідності до задуму користуватися різними типами та стилями мовлення, різноманітними мовними засобами, добирати їх із врахуванням усіх компонентів ситуації спілкування.

Четверта фаза (контроль за результатами мовної діяльності): уміння бачити реакцію слухачів під час усного мовлення, співвідносити висловлене з задумом та корегувати своє мовлення, уміння вдосконалювати (редагувати) написане відповідно до задуму.

Щоб сформулювати вказані уміння, необхідно, на наш погляд, якомога частіше пропонувати студентам такі види завдань, які вимагають не лише складання тексту (переказ, твір, доповідь, повідомлення тощо), але й містять опис умов, ситуації спілкування, природної або штучної (навчальної). Такі вправи й будемо називати ситуативними.

Досвід показує, що ситуативні завдання допомагають активізувати студентів, підвищити їх інтерес до навчання, адже вони мають багато спільного з грою, тому ми їх зараховуємо до інтерактивного навчання. Методика застосування мовленнєво-ситуативних завдань є варіативною. У системі комунікативних завдань домінує спосіб словесного опису мовленнєвої ситуації, за якого можна окреслити всі необхідні компоненти, окрім того, він не потребує спеціальної матеріальної бази, оскільки легко реалізовується.

Основна мета ситуативних вправ – за допомогою зазначених у завданні умов відтворити природну комунікативну ситуацію, в якій може опинитись студент. Цікавими для студентів виявились такі ситуативні вправи, які можуть виконуватись не лише як індивідуальні завдання, але й для роботи в групі і парі.

1. Уявіть, що Ви повернулись із турпоходу та хочете поділитися своїми враженнями з одногрупниками. Запишіть можливий варіант своєї розповіді. За потреби використовуйте подані слова та словосполучення (*визначити маршрут, орієнтуватися на місцевості, скласти план, поставити намет, розпалити багаття, техніка безпеки, звуки природи, гірська місцевість, спів птахів, рослини, цілюще повітря, екосистема, місцева флора, фауна, біорозмаїття, дослідити зразки ґрунту та води*).

2. Уявіть, що Ви маєте розповісти своїм дітям про те, як потрібно берегти книги. Складіть та запишіть можливий варіант свого діалогу з дитиною. Які види речень Ви використовували?

3. Уявіть, що Ви відвідуєте гурток за інтересами або спортивну секцію і хочете розповісти про це своїм друзям у соціальних інтернет-мережах. Складіть текст, наголошуючи на цікавих моментах роботи гуртка або секції та можливостях розвитку і становлення Вас як особистості на заняттях.

4. Уявіть, що Вам терміново знадобилась книга і ви прийшли до бібліотеки, але потрапили у перерву. Незважаючи на це, бібліотекар Вам допоміг. Складіть та запишіть діалог, який відбувся між Вами та бібліотекарем, правильно розставляючи розділові знаки. Які слова та вирази з мовного етикету Ви використали?

5. Ви учасник сходження на Говерлу, щойно повернулись додому, у Вас чудові враження. Ви бажаєте поділитись ними зі своїм другом, який живе в іншому місті. Опишіть у листі до друга свою подорож так, щоб йому захотілось піти в таку ж подорож. Перевірте всі слова зі складними орфограмами за словником так, щоб не припуститись помилок.

6. Уявіть, що Ви спустились у батискафі на морське дно. Опишіть свої враження у репортажі до студентської університетської газети. Використовуйте, за бажанням, слова: ілюмінатор, батискаф, панцир, водорості, чудернацький, дивний. Які ще слова Ви використали для опису морських глибин?

7. Уявіть, що Ви загубили свого чотирилапого друга. Напишіть про це оголошення в соціальних мережах. Як Ви опишете свого собаку? Які типи речень використаєте?

8. Уявіть, що Ви запрошені у гості, Вам потрібно купити квіти. Складіть діалог між покупцем та продавцем, де продавець має з'ясувати, з якого приводу Вам потрібні квіти, допоможе вибрати найбільш привабливі та скласти букет. Використайте слова – назви квітів.

9. Уявіть, що Ви професіонал своєї справи і Вас запросили в одну з місцевих шкіл виступити перед дітьми з розповіддю про Вашу професію. Доведіть, що Ваша професія – одна з найцікавіших та найнеобхідніших у сучасному суспільстві. Підготуйтеся (письмово) до виступу. Які терміни Ви використаєте? Поясніть їх правопис.

10. Ви обрали професію, яка Вам найбільше подобається. Уявіть, що ви отримали освіту і перший раз вийшли на роботу. Повертаючись додому, Ви зустріли свого улюбленого вчителя. Опишіть свій робочий день так, щоб учитесь порадів за Вас. Розкажіть, що сподобалось на роботі, а що можна було б змінити за Вашою участю. В розповіді використовуйте слова з професійної лексики.

Бажано, щоб подібні ситуативні вправи частіше включалися в структуру заняття. Зауважимо, що викладач може залучити студентів до складання таких завдань, використовуючи умови, з якими вони зустрічались у житті.

Результати та дискусії. Як показали результати досліджень комунікативних умінь здобувачів освіти, важливою перевагою використання ситуативних вправ є їх потужні виховні можливості, сприятливі для формування соціально важливих характеристик студента, здатності шукати вихід із складних ситуацій і приймати у таких умовах самостійне рішення. Основу ситуаційності становить розповідь про реальну життєву проблему (ситуацію), що може виникнути у різних сферах життя й діяльності. Результати проведеного експериментального дослідження показали, що

використання ситуативних вправ значно підвищує практичну спрямованість занять з української мови за професійним спрямуванням та інтерес до них з боку здобувачів освіти, є ефективним засобом виховання у студентів небайдужого ставлення до мови і одним із напрямів виховання їх національної свідомості, відчуття етнічної належності, поваги до культурних надбань і традицій українського народу.

Висновки. Сучасне навчання повинне мати ситуаційний характер, оскільки таким чином ми маємо можливість занурити навчальний матеріал у штучно створене соціальне середовище і забезпечити здобувачам освіти можливість відчуття користь знань та вмінь за межами навчального закладу. Адже здобувачі освіти, які незабаром поповнять лави української інтелігенції, мають дбати про культуру мовлення, вдосконалювати й збагачувати його, адже культура мови – показник загальної культури і освіченості особистості.

Отже, ситуативні вправи, спрямовані на формування і вдосконалення комунікативних умінь, відповідають психологічним властивостям поетапного вироблення стійких умінь, створення установки і спрямованості мислення на певні операції, показують шляхи роботи у формуванні в здобувачів освіти умінь вирішувати проблеми, що виникли в різноманітних ситуаціях, наближених до реальних умов спілкування. Безперечно, обсяг статті не дозволяє розкрити проблему повною мірою. Багато аспектів її потребують ретельної уваги з боку дослідників. Наприклад, потребують подальшого дослідження такі аспекти проблеми, як удосконалення методів і форм дистанційного навчання української мови у вишах, використання сучасних комп'ютерних технологій в умовах навчального середовища, формування креативності майбутніх фахівців на заняттях з української мови, пошук оптимальних засобів українськомовного навчання і самонавчання. Ці проблеми зумовлені розвитком сучасного глобалізованого освітнього простору.

Література

1. Абрамчук О. В., Іванець Т. Ю. Роль занять з мови у підготовці майбутніх інженерів. *Гуманізм та освіта: VIII Міжнародна науково-практична конференція*. URL: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2006/06aovpmi.php>
2. Гриценко Т. Розвиток мовної особистості у технічних ВНЗ. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах: зб. наук. пр. Національного авіаційного університету*. 2009. Вип. 17. С. 162–172.
3. Єршова Л. М. Мовний патріотизм у змісті українського виховного ідеалу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2013. № 69. С. 79–83.
4. Кульчицький В. І. Проблема рідномовної компетенції в структурі духовно-практичної діяльності особистості. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2011. № 59. С. 68–71.
5. Кучина К. О. Становлення ціннісних орієнтацій як актуальне завдання морального виховання. URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gumal/pages/vypl61/kuchina_k.o.pdf
6. Масенко Л. Т. Мова і свідомість. *Український смисл: наук.-поп. лінгвокультуролог. щокварт.* 2008. № 1–2. С. 38–54.
7. Плотникова Л. Ф. Українська мова як один із головних чинників побудови цивілізованої держави. *Гуманізм та освіта: VIII Міжнародна науково-практична конференція*. URL: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2006/txt/06plpcd.php>
8. Савченко Л. Вивчення ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді. *Рідна школа*. 2005. № 8. С. 39–41.
9. Селігей П. О. Мовна свідомість: структура, типологія, виховання / відпов. ред. Л. Т. Масенко; *НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні*. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2012. 118 с.
10. Столяренко О. В. Пошук шляхів підвищення ефективності гуманістичного виховання молоді. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2014. Вип. 42. Ч. 2. С. 43–47.

References

1. Abramchuk, O. V. & Ivanets T. Yu. Rol zaniat z movy u pidhotovtsi maibutnix inzheneriv [The role of language classes in the training of future engineers]. *Humanizm ta osvita – Humanism and education*. URL: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2006/06aovpmi.php> [in Ukrainian].

2. Hrytsenko, T. (2009). Rozvytok movnoi osobystosti u tekhnichnykh VNZ [Development of language personality in technical Institutions of higher learning]. *Humanitarna osvita u tekhnichnykh vyshchych navchalnykh zakladakh – Humanities education in technical higher educational institutions*, 17, 162–172. [in Ukrainian].

3. Yershova, L. M. (2013). Movnyi patriotyzm u zmisti ukrainskoho vykhovnoho idealu [Language patriotism in maintenance of the Ukrainian educator ideal]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka – Bulletin of Zhytomyr State University named after Ivan Franko*, 69, 79–83 [in Ukrainian].

4. Kulchyt'skyi, V. Y. (2011). Problema ridnomovnoi kompetentsii v strukturі dukhovno-praktychnoi diialnosti osobystosti [A problem of mother Language competence in the structure of spiritually-practical activity of personality]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka – Bulletin of Zhytomyr State University named after Ivan Franko*, 59, 68–71 [in Ukrainian].

5. Kuchyna, K. O. Stanovlennia tsinnisnykh orientatsii yak aktualne zavdannia moralnoho vykhovannia [Becoming of the valued orientations as actual task of moral education]. URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gumal/pages/vypl61/kuchina_k.o..pdf [in Ukrainian].

6. Masenko, L. T. (2008). Mova i svidomist [Language and consciousness]. *Ukrainskyi smysl – Ukrainian meaning*, 1–2, 38–54. [in Ukrainian]

7. Plotnykova, L. F. Ukrainska mova yak odyn iz holovnykh chynnykiv pobudovy tsyvilizovanoi derzhavy [Ukrainian as one of main factors of construction of the civilized state]. *Humanizm ta osvita – Humanism and education*. URL: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2006/txt/06plpcd.php> [in Ukrainian].

8. Savchenko, L. (2005). Vychennia tsinnisnykh orientatsii suchasnoi studentskoi molodi [Ukrainian as one of main factors of construction of the civilized state]. *Ridna shkola – Native school*, 8, 39–41 [in Ukrainian].

9. Selihei, P. O. (2012). Movna svidomist: struktura, typolohiia, vykhovannia [Language consciousness: structure, typology, education]. NAN Ukrainy, In-t movoznavstva im. O. O. Potebni. Kyiv: Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia» [in Ukrainian].

10. Stoliarenko, O. V. (2014). Poshuk shliakhiv pidvyshchennia efektyvnosti humanistychnoho vykhovannia molodi [Search of ways of increase of efficiency of humanistic education of young people]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho – Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky*, 42, 2, 43–47 [in Ukrainian].

Hordiienko O.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the department of Primary education and Culture of professional speech,
Zhytomyr Ivan Franco State University
yelenagord110@gmail.com
orcid.org/0000-003-3384-3656

SITUATIONAL EXERCISES IN UKRAINIAN LANGUAGE CLASSES FOR PROFESSIONAL ORIENTATION AS A MEANS OF FORMATION OF VALUE ORIENTATIONS OF HIGHER ACQUIRERS

The article is sanctified to the pressing questions of educational-educator tasks of employments after Ukrainian for the students of higher educational establishments. A question of becoming of civil consciousness and high spirituality of personality is extremely actual. Outstanding value for realization of professional activity, a competence that is based on common to all mankind values has for the decision of organizational questions. This competence is formed on employments after the educational components of humanitarian aspiration, among that a leading role belongs to language disciplines. This competence is formed on employments after the educational components of humanitarian aspiration, among that a leading role belongs to language disciplines. The value of the mother tongue it is difficult to over-estimate, she is the unique means of education of man, forming of her the valued orientations. The use of situation exercises

can become the effective means of development of broadcasting and thinking of bread-winners of higher education. Aim of the article – to light up the basic questions of the use of situation exercises as to the means of forming of the valued orientations of personality of bread-winner of higher education on employments after Ukrainian after professional aspiration. In the article a question is affected about the use of situation exercises on employments after Ukrainian after professional aspiration. The role of situation exercises is found out in forming of lingually-communicative competence of personality of bread-winner of education and forming of her the valued orientations. It is considered concept «speech situation», «situation exercise». Description is given to methodology, functional features and examples of the use of situation exercises are made on employments. Research results showed that employments with the use of situation exercises assisted forming of personality of student, her the valued reference-points, improvement of communicative qualities of broadcasting, increase of general culture, forming of moral factors, unindifference to history and language of native people. A scientific novelty and practical meaningfulness of research are certain: scientifically reasonable methodical principles of the use of situation exercises on employments after Ukrainian after professional aspiration; methodology of the use of such exercises is worked out and tested during the prosecution of language material, verification of the offered methodology, that assists the conscious mastering the students of educational material, is conducted, can be inculcated in an educational-educator process, used for perfection of the programs and textbooks. The prospects of further researches are also outlined in the marked industry.

Key words: Ukrainian after professional aspiration, valued orientations, bread-winner of higher education, language norms, culture of speech, communicative qualities, situation exercises, development of thinking and broadcasting, situations of communication.